

PREPREČEVANJE MLADOLETNIŠKEGA PRESTOPNIŠTVA: VPLIV VAROVALNIH DEJAVNIKOV V RURALNIH IN URBANIH OKOLJIH

IZA KOKORAVEC POVH, GORAZD MEŠKO

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
iza.kokoravec@um.si, gorazd.mesko@um.si

Pričujoči prispevek preučuje mladoletniško prestopništvo in primerja vpliv varovalnih dejavnikov v urbanih in ruralnih okoljih v Sloveniji. Varovalni dejavniki so pogoji ali lastnosti posameznikov, družin, skupnosti ali širše družbe, ki zmanjšujejo ali odpravljajo tveganje za izvedbo ali vključevanje v odklonska dejanja. Ti dejavniki igrajo ključno vlogo pri preprečevanju mladoletniškega prestopništva, saj mladim zagotavljajo podporo in sredstva, ki jih potrebujejo za premagovanje izzivov in sprejemanje pozitivnih življenjskih odločitev. Prispevek na podlagi podatkov iz slovenskega dela Mednarodne študije o samonaznanitvi mladoletniškega prestopništva in viktimizacije 4 (angl. *International Self-Report Delinquency Study and Victimization*, v nadaljevanju ISRD4) preuči variabilnost varovalnih dejavnikov v različnih okoljih na srednješolce in njihovo prestopništvo. Z uporabo regresijske analize ugotavlja povezave med prestopništvom in določenimi zaščitnimi dejavniki, vključno z družino, prijatelji, sosesko, šolo, prostim časom in individualnimi značilnostmi srednješolcev.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.10.2024.14](https://doi.org/10.18690/um.fvv.10.2024.14)

ISBN
978-961-286-912-0

Ključne besede:
mladoletniško prestopništvo,
varovalni dejavniki,
ISRD4,
Slovenija,
varnost v lokalnih skupnostih

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fv.10.2024.14](https://doi.org/10.18690/um.fv.10.2024.14)

ISBN
978-961-286-912-0

Keywords:

juvenile delinquency,
protective factors,
ISR4,
Slovenia,
safety and security in local
communities

JUVENILE DELINQUENCY PREVENTION: THE IMPACT OF PROTECTIVE FACTORS IN RURAL AND URBAN ENVIRONMENTS

IZA KOKORAVEC POVH, GORAZD MEŠKO

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
iza.kokoravec@um.si, gorazd.mesko@um.si

This paper examines juvenile delinquency and compares the impact of protective factors in urban and rural environments in Slovenia. Protective factors are conditions or attributes in individuals, families, communities, or the broader society that reduce or eliminate the risk of engaging in or committing deviant acts. They play a crucial role in preventing juvenile delinquency by providing youth with the support and resources for overcoming challenges and helping the youth make positive life choices. The article uses data from the Slovenian part of the International Self-Report Delinquency Study and Victimization 4 (ISR4) to explore the variability of the influences of protective factors in different environments on high school respondents and their involvement in delinquency. Using multivariate analyses, it examines the correlation between delinquency and certain protective factors, including family, friends, neighbourhood, school, leisure time, and individual characteristics of respondents.

University of Maribor Press

1 Uvod

Mladoletniško prestopništvo še naprej predstavlja pomemben izziv v številnih družbah. Medtem ko se je veliko raziskav osredotočalo na preučevanje dejavnikov tveganja, ki prispevajo k prestopniškemu vedenju, pa si tudi varovalni dejavniki zaslužijo enako pozornost zaradi njihovega potenciala za preprečevanje mladoletniškega prestopništva (Nelson idr., 2010). Varovalni dejavniki delujejo kot zaščitni mehanizmi, saj zmanjšujejo verjetnost prestopniškega vedenja, tudi ob prisotnosti dejavnikov tveganja (Werner, 2000). Varovalni dejavniki so zato ključni pri omejevanju dolgoročnih negativnih posledic prestopništva, kot so povratništvo, manjše možnosti za izobraževanje in zaposlitev ter izzivi s psihofizičnim zdravjem (Aazami idr., 2023).

Med najpomembnejše varovalne dejavnike štejemo močne družinske vezi in podporo, starševski nadzor, povezanost s šolo, pozitivni vpliv vrstnikov in kolektivno zavestjo in kohezijo soseske (Garduno, 2022). Mladostniki, ki imajo močne čustvene vezi s starši ali skrbniki in dobro podporo, so posledično manj verjetno prestopniški, saj nočejo razočarati svojih staršev (Anderson in Walerych, 2019). Starševski nadzor je tudi posebej pomemben za preprečevanje prestopništva, saj dosledni starševski nadzor zmanjšuje priložnosti za deviantno vedenje. Vključenost v šolo ter pozitiven odnos in povezanost z njo zmanjšujeta verjetnost prestopništva, saj spodbujata prosocialno vedenje in prispevata k boljšim akademskim dosežkom, kar posledično povečuje občutek odgovornosti in pripadnosti (Liu in Miller, 2020). Navezanost na »konvencionalne« vrstnike deluje kot zaščita pred deviantnim vedenjem, medtem ko povezovanje s prestopniškimi vrstniki povečuje tveganje za vključevanje v prestopništvo (Kreager idr., 2011). Sodelovanje v prosocialnih pristočasnih dejavnostih, kot sta šport ali skupnostno delo, prav tako deluje kot varovalni dejavnik, saj spodbuja konstruktivne interakcije z vrstniki in socialni razvoj (Aazami idr., 2023).

Urbana in ruralna območja imajo unikatne geografske, ekonomske in socialne karakteristike, ki vplivajo na dejavnike tveganja in varovalne dejavnike za mladoletniško prestopništvo. Na urbanih območjih izzivi, kot so izpostavljenost okoljskim stresorjem, višja stopnja kriminalitete in omejen dostop do zelenih površin, povečujejo potrebo po močnih varovalnih dejavnikih. Nasprotno pa se mladostniki v ruralnih okoljih soočajo z edinstvenimi izzivi, kot so pomanjkanje

zdravstvenih storitev, podpore na področju duševnega zdravja, in omejeno razpoložljivostjo virov, kot so rekreacijski centri, občolske dejavnosti, prostočasne dejavnosti, socialne storitve in prilagodljive zaposlitvene možnosti za starše, kar lahko oslabi prisotne varovalne dejavnike (Nelson idr., 2010). Kljub tem izzivom se v ruralnih skupnostih pogosto stkejo tesnejše družbene mreže in se ustvarita močnejša povezanost in kolektivna zavest, kar lahko deluje kot varovalni dejavnik in pomaga zmanjšati tveganje za prestopništvo. Nelson idr. (2010) so ugotovili, da imajo urbani in ruralni mladostniki koristi od podpore družine in šole, vendar je vpliv teh dejavnikov na zeleno vedenje močnejši pri mladostnikih iz ruralnih okolij.

Dekleva in Razpotnik (2010) ugotavljata, da obstajajo minimalne razlike v stopnjah prestopništva med tremi manjšimi mesti, srednje velikim mestom in največjim mestom, kar podpira dojemanje Slovenije kot pretežno homogenega okolja, kjer se značilnosti deviantnega vedenja med regijami in vrstami okolja pomembno ne razlikujejo. Cilj pričujočega prispevka je preučiti povezanost med mladoletniškim prestopništvom in varovalnimi dejavniki prestopništva na urbanih in ruralnih območjih.

2 Varovalni dejavniki prestopništva skozi študijo ISRD4

Študija ISRD4 se izvaja v okviru programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij. Anketiranje je bilo izvedeno z uporabo standardiziranih vprašalnikov. Zbiranje podatkov je potekalo med 10. 10. 2022 in 30. 3. 2023 v šolskih razredih z uporabo mešanega pristopa. Anketiranci so anketo izpolnjevali na spletu preko portala LimeSurvey (70 % vzorca) ali po metodi papir in svinčnik (30 % vzorca). V nadaljnjih analizah so vključeni vsi vprašalniki, četudi niso bili izpolnjeni v celoti.

Vzorec vključenih v analize v tem prispevku vključuje 1.901 dijakov, starih od 15 let do 17 let, iz 47 urbanih in 49 ruralnih razredov, ki zajemajo tako gimnazije kot poklicne šole. 988 učencev prihaja iz mesta, 913 pa s podeželja. Distribucija spola je 57 % moških (m) in 41 % žensk (ž), pri čemer je na urbanih območjih porazdelitev spolov (m = 48 %, ž = 50 %) bolj uravnotežena v primerjavi z ruralnimi območji (m = 66 %, ž = 32 %). 36 % jih je iz 1., 35 % iz 2. in 30 % iz 3. letnika. 94 % anketirancev je bilo rojenih v Sloveniji in 6 % je imigrantov 1. generacije. Izmed

rojenih v Sloveniji je 12 % imigrantov 2. generacije, predvsem pa prihajajo iz držav nekdanje Jugoslavije.

3 Metode

Najprej smo oblikovali odvisno spremenljivko ter neodvisne spremenljivke, s katerimi smo želeli preveriti povezanost varovalnih dejavnikov s prestopništvom med mladoletniki. Za pregled veljavnosti in zanesljivosti oblikovanih faktorjev smo izvedli faktorsko analizo z metodo glavne osi s poševno rotacijo in mejno vrednostjo 0,40 ter izmerili Cronbach alfa koeficient (α). Kjer je bilo treba, smo napravili slamnate spremenljivke. Da bi testirali povezanost odvisne spremenljivke, demografskih spremenljivk in neodvisnih spremenljivk, smo uporabili logistično regresijo. Omenjene multivariatne analize so bile izvedene z uporabo IBM SPSS Statistics Data Editor, različice 29.

3.1 Opis spremenljivk

V analizo smo vključili odvisno spremenljivko »Prestopništvo«, ki vsebuje 14 vprašanj o različnih oblikah prestopniškega vedenja ($\alpha = 0,774$). Demografske spremenljivke: Spol (moški in ženska) in Okolje (urbano in ruralno). Neodvisne spremenljivke so bile naslednje: »Starševska podpora« – faktor je sestavljen iz treh spremenljivk in kaže zadovoljivo stopnjo zanesljivosti ($\alpha = 0,694$); »Starševski nadzor« – faktor tvorijo 4 spremenljivke ($\alpha = 0,797$); »Navezanost na šolo« – faktor tvorijo tri spremenljivke ($\alpha = 0,737$); »Prijatelji« – faktor tvori 5 spremenljivk ($\alpha = 0,686$); »Neformalni odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje« – faktor tvorijo 3 spremenljivke ($\alpha = 0,827$); »Moralna presoja« – faktor tvori 8 spremenljivk ($\alpha = 0,841$); »Impulzivnost« – faktor tvori 6 spremenljivk ($\alpha = 0,828$); »Prosti čas« predstavljajo naslednje spremenljivke: tedenska pogostost naslednjih štirih dejavnosti: obroki hrane z družino, učenje in delanje domačih nalog, zadrževanje na javnih mestih in udeleževanje zabav.

4 Rezultati

V tabeli 1 so prikazani rezultati treh logističnih regresijskih modelov, ki ugotavljajo statistične značilnosti in povezanost med prestopništvom in specifičnimi dejavniki. Model 1 ugotavlja povezanost med prestopništvom in socialnimi odnosi, ki jih imajo

mladi s starši, prijatelji in šolo. Model 2 se osredotoča na preučevanje povezanosti med prestopništvom in drugimi družbenimi dejavniki, kot sta neformalno nadzorstvo soseske in preživljanje prostega časa, kakor tudi osebnostnimi dejavniki impulzivnosti in lastne moralne presoje. Model 3 združi vse preučevane varovalne dejavnike v en model. *Pseudo R²* je največji v zadnjem modelu (0,417), kar pomeni, da preučevani dejavniki razložijo skoraj 42 % variance odvisne spremenljivke oziroma prestopništva.

Statistično značilni dejavniki v modelu 1 so: 1) moški ($\beta = 0,245^*$), 2) starševska podpora ($\beta = -0,271^{***}$), 3) starševski nadzor ($\beta = -0,478^{***}$), 4) manj prestopniški prijatelji ($\beta = 1,888^{***}$) in 5) bolj prestopniški prijatelji ($\beta = 3,331^{***}$). Razmerje obetov (OR) pokaže, da imajo: 1) fantje 1,278-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški kot dekleta, 2) mladoletniki, ki uživajo manj starševske podpore in imajo z njimi slabši odnos, 0,762-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, 3) mladoletniki, nad katerimi starši nimajo dobrega nadzora, 0,620-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, in 4) mladoletniki z manj prestopniškimi prijatelji 6,608-krat večjo verjetnost ter tisti z bolj prestopniškimi prijatelji 27,971-krat večjo verjetnost, da bodo tudi sami prestopniški kakor tisti, ki nimajo prestopniških prijateljev.

Statistično značilni dejavniki v modelu 2 so: 1) urbano okolje ($\beta = 0,401^{***}$), 2) neformalno odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje ($\beta = 0,117^{**}$), 3) moralna presoja ($\beta = -0,637^{***}$), 4) impulzivnost ($\beta = -0,402^{***}$), 5) obrok z družino ($\beta = -0,186^{***}$), 6) učenje in domače naloge ($\beta = -0,186^{***}$) in 7) zadrževanje na javnih mestih ($\beta = -0,221^{***}$). Razmerje obetov pokaže, da imajo mladoletniki: 1) iz urbanega okolja 1,494-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški kot mladi iz ruralnih okolij, 2) ki živijo v soseski, kjer so se prebivalci boljše odzvali na odklonsko ravnanje, 1,124-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, 3) s slabšo moralno presojo 0,529-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, 4) ki so bolj impulzivni, 0,669-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, 5) ki manjkrat jedo obrok z družino, 0,830-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, 6) ki se manjkrat učijo in delajo domače naloge, 0,830-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, in 7) ki se pogosteje zadržujejo na javnih mestih, 0,802-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški.

Tabela 1: Logistični regresijski modeli za prestopništvo, demografske faktorje in varovalne dejavnike

	Model 1			Model 2			Model 3		
	β	<i>se</i>	OR	β	<i>se</i>	OR	β	<i>se</i>	OR
Moški	0,245*	0,122	1,278	0,074	0,113	1,077	0,192	0,133	1,212
Urbano okolje	0,195	0,119	1,215	0,401***	0,107	1,494	0,264*	0,124	1,302
Starševska podpora	-0,271***	0,080	0,762				-0,258**	0,085	0,772
Starševski nadzor	-0,478***	0,075	0,620				-0,416***	0,078	0,659
Navezanost na šolo	-0,088	0,069	0,916				-0,040	0,073	0,961
Prijatelji: Manj prestopniški	1,888***	0,120	6,608				1,832***	0,124	6,243
Prijatelji: Bolj prestopniški	3,331***	0,279	27,971				3,242***	0,301	25,574
Neformalni odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje				0,117**	0,044	1,124	0,077	0,052	1,080
Moralna presoja				-0,637***	0,114	0,529	-0,125	0,135	0,883
Impulzivnost				-0,402***	0,065	0,669	-0,288***	0,075	0,749
Prosti čas: Obrok z družino				-0,186***	0,047	0,830	-0,072	0,056	0,931
Prosti čas: Učenje in domače naloge				-0,184***	0,049	0,830	-0,081	0,058	0,923
Prosti čas: Zadrževanje na javnih mestih				-0,221***	0,049	0,802	-0,144*	0,058	0,866
Prosti čas: Nočno zabavanje				-0,030	0,067	0,971	0,109	0,080	1,116
<i>n</i>	1.812			1.784			1.756		
χ^2	0,394			0,160			0,417		
<i>pseudo R</i> ²	626,555***			225,051***			650,172***		

* $p > 0,05$; ** $p > 0,01$; *** $p > 0,001$.

Statistično značilni dejavniki v modelu 3 so: 1) urbano okolje ($\beta = 0,264^*$), 2) starševska podpora ($\beta = -0,258^{**}$), 3) starševski nadzor ($\beta = -0,416^{***}$), 4) manj prestopniški prijatelji ($\beta = 1,832^{***}$), 5) bolj prestopniški prijatelji ($\beta = 3,242^{***}$), 6) impulzivnost ($\beta = -0,288^{***}$) in 7) zadrževanje na javnih mestih ($\beta = -0,144^*$). Razmerje obetov pokaže, da imajo mladoletniki: 1) iz urbanega okolja 1,302 krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški kot mladi iz ruralnih okolij, 2) ki uživajo manj starševske podpore, 0,772-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, 3) nad katerimi starši nimajo dobrega nadzora, 0,659-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, 4) z manj prestopniškimi prijatelji 6,243-krat večjo verjetnost ter tisti z bolj prestopniškimi prijatelji 25,574-krat večjo verjetnost, da bodo tudi sami prestopniški kakor tisti, ki nimajo prestopniških prijateljev, 5) ki so bolj impulzivni, 0,749-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški, in 6) ki se pogosteje zadržujejo na javnih mestih, 0,866-krat večjo verjetnost, da bodo prestopniški.

5 Diskusija in zaključek

Varovalni dejavniki igrajo ključno vlogo pri preprečevanju mladoletniškega prestopništva, saj mladostnike ščitijo pred vplivom dejavnikov tveganja. Močne družinske vezi, starševski nadzor, navezanost na šolo in pozitivne interakcije z vrstniki so med najučinkovitejšimi varovalnimi dejavniki za zmanjšanje prestopniškega vedenja (Nelson idr. 2010; Werner, 2000). Te ugotovitve potrjujejo tudi rezultati treh logističnih regresijskih modelov. Ti pokažejo, da se vključenost v prestopništvo poveča, če mladostniki ne uživajo dobre starševske podpore in nimajo dobrega in trdnega odnosa, če starši nad njimi nimajo dobrega nadzora, če se družijo s prestopniškimi vrstniki (pa naj bodo ti manj ali bolj prestopniški), če so sami bolj impulzivni in imajo manj samonadzora ter če svoj prosti čas pogosto preživljajo bolj nestrukturirano z zadrževanjem na javnih mestih. Tudi okolje se v dveh izmed treh modelov izkaže kot statistično značilno in povezano s prestopništvom, in sicer se vključenost v prestopništvo poveča, če mladostniki prihajajo iz urbanih okolij. Tretji model, kjer so vključene vse preučevane spremenljivke, razloži največji delež variabilnosti prestopništva. Glede na stopnjo pojasnjene variance je možno sklepati, da so poleg teh dejavnikov pomembni še drugi dejavniki, ki pa jih v naši študiji nismo merili. Dodatne perspektive so izziv za nadaljnje raziskovanje teh dejavnikov.

Razvoj intervencij in preventivnih strategij, ki temeljijo na ključnih varovalnih dejavnikih, lahko bistveno zmanjša verjetnost, da se mladi vključijo v deviantna vedenja. Varovalni dejavniki tudi ne delujejo enako v vseh geografskih okoljih, saj se urbana in ruralna okolja razlikujejo v določenih karakteristikah, ki lahko te varovalne elemente okrepijo ali oslabijo. Prepoznavanje in obravnava razlik v vplivu varovalnih dejavnikov v različnih okoljih je bistvenega pomena za razumevanje edinstvenih izzivov, s katerimi se mladi v teh okoljih soočajo. Za uspešno reševanje problematike mladoletniškega prestopništva je ključno ozaveščanje mladih, njihovih družin in šol ter njihovo tesno sodelovanje z lokalnimi oblastmi. Z identificiranjem ključnih varovalnih in tveganih dejavnikov lahko razvijemo ustrezne in učinkovite preventivne strategije, prilagojene lokalnim potrebam posameznih skupnosti.

Viri in literatura

- Aazami, A., Valek, R., Ponce, A. N. in Zare, H. (2023). Risk and protective factors and interventions for reducing juvenile delinquency: A systematic review. *Social Sciences*, 12(9), 474. doi:10.3390/socsci12090474
- Anderson, V. R. in Walerych, B. M. (2019). Contextualizing the nature of trauma in the juvenile justice trajectories of girls. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 47(2), 138–153. doi:10.1080/10852352.2019.1582141
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2010). Slovenia. V J. Junger-Tas, I. H. Marshall, D. Enzmann, M. Killias, M. Steketee in B. Gruszczynska (ur.), *Juvenile delinquency in Europe and beyond* (str. 327–340). Springer. doi:10.1007/978-0-387-95982-5
- Garduno, L. S. (2022). How influential are adverse childhood experiences (ACEs) on youths?: Analyzing the immediate and lagged effect of ACEs on deviant behaviors. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 15(1), 683–700. doi:10.1007/s40653-021-00423-4
- Kreager, D. A., Rulison, K. in Moody, J. (2011). Delinquency and the structure of adolescent peer groups. *Criminology*, 49(1), 95–127. doi:10.1111/j.1745-9125.2010.00219.x
- Liu, L. in Miller, S. L. (2020). Protective factors against juvenile delinquency: Exploring gender with a nationally representative sample of youth. *Social Science Research*, 86, 102376. doi:10.1016/j.ssresearch.2019.102376
- Nelson, D. M., Coleman, D. in Corcoran, K. (2010). Emotional and behavior problems in urban and rural adjudicated males: differences in risk and protective factors. *Victims and Offenders*, 5(2), 120–129. doi:10.1080/15564881003640710
- Werner, E. (2000). Protective factors and individual resilience. V J. Shonkoff in S. Meisels (ur.), *Handbook of early childhood intervention* (2nd ed.) (str. 115–134). Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511529320

